

PROTOKOLL
vid tillståndsprövning
och föredragning
DAG FÖR BESLUT
2017-10-05
Stockholm

Aktbilaga 12
Mål nr Ö 4476-17

JUSTITIERÅD

Gudmund Toijer, Svante O. Johansson, Sten Andersson (referent), Stefan Johansson och Mari Heidenborg

JUSTITIESEKRETERARE (PROTOKOLLFÖRARE)

Maria Ulfsdotter Klang

PARTER

Klagande

DEM

Ombud och offentlig försvarare: Advokat KS

Motpart

Riksåklagaren
Box 5553
114 85 Stockholm

SAKEN

Häktning

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2017-09-29 i mål Ö 8525-17

Målet föredras.

Föredraganden avger betänkande (aktbilaga 11).

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd med utgångspunkt i att hovrätten har funnit att DEM är på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel, grovt vapenbrott, grovt olaga hot och grovt olaga tvång.

Högsta domstolen avslår DEMs överklagande.

KS ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av DEM med 1 677 kr. Av beloppet avser 1 342 kr arbete och 335 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDE M.M. I HÖGSTA DOMSTOLEN

DEM har yrkat att han ska bli försatt på fri fot.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. DEM häktades den 23 september 2017 på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel, grovt vapenbrott, grovt olaga hot och grovt olaga tvång. Tingsrätten fann att det förelåg risk för att han genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårade sakens utredning. Åklagaren fick tillstånd att meddela beslut om restriktioner.
2. DEM överklagade beslutet om häktning. Hovrätten har avslagit överklagandet.
3. DEM fyllde 16 år den 2 oktober 2017. I målet har upplysts att socialtjänsten har för avsikt att, när häktningsbeslutet hävs, besluta att omedelbart omhänderta honom enligt 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Avsikten är att därefter placera honom på ett ungdomshem för vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn (jfr 12 § LVU).
4. Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd med utgångspunkt i att hovrätten har funnit att DEM är på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel, grovt vapenbrott, grovt olaga hot och grovt olaga tvång. Frågan i Högsta domstolen är om det finns tillräckliga skäl för häktning, i synnerhet om det är uppenbart att annan betryggande övervakning inte kan ordnas (jfr 24 kap. 4 § rättegångsbalken).
5. Häktningsbeslutet grundades på misstankar om att DEM och två andra personer den 5 september 2017 vid Söder Mälarstrand i Stockholm hade misshandlat och hotat en fjärde person. De närmare omständigheter som

åberopades till stöd för häktningsyrkandet redovisades i en särskild promemoria.

6. Åklagaren har uppgett att det återstår en mängd utredningsåtgärder, däribland ytterligare förhör, inhämtande av rättsintyg, analys av teknisk bevisning och spårandet av den tredje gärningsmannen. Åklagaren har bl.a. framhållit att det finns en risk för att DEM på fri fot kontaktar målsäganden och har angett att denne är en skör och lättpåverkad person.

7. DEM har på sin sida anfört att den påstådda kollusionsfaran, mot bakgrund av de utredningsåtgärder som redan har vidtagits, inte är så stark att det finns skäl för häktning. Han har också gjort gällande att betryggande övervakning kan ordnas genom socialtjänstens försorg.

De allmänna häktningsvillkoren

8. Den som är på sannolika skäl misstänkt för ett brott för vilket det är föreskrivet fängelse i ett år eller mer får enligt 24 kap. 1 § rättegångsbalken häktas, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet finns risk för att han (1) avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (*flyktfara*), (2) genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (*kollusionsfara*) eller (3) fortsätter sin brottsliga verksamhet (*recidivfara*).

9. En häktning på grund av kollusionsfara har en bevissäkrande funktion. Kollusionsfara förutsätter att det finns en risk för att den misstänkte på fri fot utför en viss illojal åtgärd, som hotar utredningen av det brott som han är misstänkt för. (Se Per Olof Ekelöf m.fl., Rättegång III, 7 uppl., 2006, s. 58 f.) Kollusionsfaran är generellt sett större i mål med huvudsakligen

mundlig bevisning, som i regel kan påverkas ända fram till huvudförhandling. Beroende på hur kollusionsfaran yttrar sig minskar den i betydelse under utredningens gång. (Se Gunnel Lindberg, *Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas*, 3 uppl., 2012, s. 197 f.)

10. För att häktning ska få ske krävs även att skälen för häktning uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (*proportionalitetsprincipen*). Principen anses innebära att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet och innefattar samtidigt en erinran om att tvångsmedlet får användas endast om åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder (se prop. 1988/89:124 s. 65).

Betryggande övervakning i stället för häktning

11. I 24 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken finns en bestämmelse som begränsar möjligheterna till häktning i vissa fall. Om det på grund av den misstänktes ålder, hälsotillstånd eller någon annan liknande omständighet kan befaras att häktning skulle komma att medföra allvarligt men för den misstänkte, får häktning ske endast om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ordnas. Bestämmelsen anses vara generellt tillämplig när den misstänkte är under 18 år. Åklagaren är enligt 26 § första stycket förundersökningskungörelsen (1947:948) skyldig att, i förekommande fall och så snart det kan ske, försöka ordna nödvändig övervakning.

12. Domstolen har en skyldighet att pröva de skäl som åberopas för att det inte finns möjlighet att ordna betryggande övervakning. Prövningen gäller inte endast om det faktiskt har ordnats med en betryggande övervakning. För att häktning ska få ske krävs att det är uppenbart att betryggande övervakning inte *kan* ordnas (se NJA 2008 s. 81).

13. Prövningen av om betryggande övervakning kan anordnas måste relateras till häktningsskäl i det enskilda fallet. Bedömningen kan därför komma att skilja sig åt beroende på om det är flykt-, recidiv- eller kollusionsfara som aktualiseras.

14. Enligt 12 § LVU ska det finnas särskilda ungdomshem för vård av unga som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn. När det gäller personer under 18 år kan placering på ett sådant ungdomshem nästan alltid balansera flykt- eller recidivfara och häktning får då inte ske (jfr NJA 2008 s. 81). Även andra mindre ingripande former av övervakning som kan anordnas av socialtjänsten kan räcka men här får omständigheterna i det enskilda fallet större betydelse (jfr t.ex. NJA 1978 s. 471).

15. Om det föreligger kollusionsfara, måste det ställas särskilda krav på övervakningen av den misstänkte. Det kan då vara nödvändigt att begränsa dennes kontakter med omvärlden. Syftet med en placering enligt LVU är att ge vård. De inskränkningar i den intagnes möjligheter till telefonsamtal, besök och kontakter med andra intagna som kan komma i fråga vid en placering på ett ungdomshem för särskilt noggrann tillsyn får beslutas enbart med utgångspunkt i ändamålet med vården eller ordningen och säkerheten i hemmet (se närmare 15–19 §§ LVU). Beslut om sådana inskränkningar kan därför inte fattas i syfte att förhindra den intagne från att försvåra en pågående brottsutredning.

16. I vad mån det vid kollusionsfara är möjligt att ersätta häktning med en placering på ett ungdomshem enligt 12 § LVU måste därför bedömas med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. Kollusionsfarans art och omfattning blir därvid av betydelse. Det är tydligt att bedömningen inte sällan kan komma att utmynna i slutsatsen att en placering på ett ungdomshem för särskilt noggrann tillsyn inte kan neutralisera kollusionsfaran,

eftersom en sådan placering inte garanterar att den intagne inte tar kontakt med omvärlden i syfte att utöva otillbörlig påverkan. Det som sägs i 24 kap. 4 § rättegångsbalken – att häktning får ske enbart om det är uppenbart att betryggande övervakning inte kan ske – visar emellertid att domstolen även i dessa fall måste pröva om den övervakning som ungdomshemmet kan erbjuda ändå inte är tillräcklig i förhållande till den faktiska påverkansmöjlighet som den misstänkte har.

Kravet på synnerliga skäl

17. Den som är under 18 år får enligt 23 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare häktas endast om det finns synnerliga skäl. Den som ännu inte har fyllt 18 år får alltså inte häktas annat än i undantagsfall (se NJA II 1964 s. 176). I rättsfallet NJA 2015 s. 649 uttalade Högsta domstolen att prövningen om det finns synnerliga skäl ska göras utifrån den misstänktes ålder och brottslighetens allvar samt styrkan i de särskilda häktningsskälen. I det fallet fann domstolen att en 15-åring, åtalad för häleri och grov stöld, inte skulle vara häktad, trots att det förelåg både flyktfara och recidivfara och trots att någon betryggande övervakning inte kunde ordnas. Domstolen framhöll att det finns en betydande risk för att häktning orsakar den som är endast 15 år gammal allvarlig psykisk skada och att så unga personer bör häktas endast i sällsynta undantagsfall.

18. Om en misstänkt som är under 18 år har varit häktad en tid, påverkar tiden i sig proportionalitetsbedömningen och därmed också bedömningen av om det finns synnerliga skäl för en fortsatt häktning. Ju längre ett frihetsberövande har pågått desto starkare måste alltså skälen vara.

I detta fall föreligger kollusionsfara

19. DEM är enligt domstolarnas bedömning på sannolika skäl misstänkt för grov misshandel, grovt vapenbrott, grovt olaga hot och grovt olaga tvång. De gärningar som han misstänks för präglas av hänsynslöshet och synes begångna i syfte att hämnas på eller bestraffa målsäganden. Mot den bakgrunden och med hänsyn till målsägandens särskilda betydelse för brottsutredningen får det anses föreligga en påtaglig risk för att DEM, om han försätts på fri fot, skulle försvåra utredningen genom att ta kontakt med målsäganden. I vart fall i föreliggande utredningsläge finns det därför en påtaglig kollusionsfara, hänförlig främst till risken för att DEM försöker påverka målsäganden.

Häktning utgör en proportionell åtgärd

20. Med hänsyn till karaktären av den brottslighet som DEM är misstänkt för och den konstaterade kollusionsfaran framstår ett häktningsbeslut som en proportionell åtgärd. Särskilda hänsyn måste tas på grund av hans ålder. Detta bör ske inom ramen för de prövningar av häktningsvillkoren i 24 kap. 4 § rättegångsbalken och 23 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som redovisas i det följande.

Det är uppenbart att annan betryggande övervakning inte kan anordnas

21. Frågan i detta fall blir om det behov av övervakning som den konstaterade kollusionsfaran aktualiserar kan tillgodoses på annat sätt än genom häktning. I förevarande fall är det enda tänkbara alternativet att DEM placeras på ett ungdomshem för särskilt noggrann tillsyn (jfr 12 § LVU). Huruvida detta alternativ är tillräckligt måste bedömas med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet (jfr p. 16). I detta fall finns det, som redan

har konstaterats, en påtaglig kollusionfara som gör det påkallat att under en viss tid begränsa DEMs möjligheter att påverka målsäganden. Det behovet kan inte tillgodoses genom sådana tvångsåtgärder som kan beslutas enligt LVU. Mot den bakgrunden framstår det som uppenbart att den övervakning som kan ordnas för DEM genom en placering på ett ungdomshem för särskilt noggrann tillsyn för närvarande inte är tillräckligt betryggande.

Det föreligger synnerliga skäl för häktning

22. Ungdomar i DEMs ålder bör häktas enbart i sällsynta undantagsfall. Han är dock misstänkt för bl.a. särskilt allvarlig våldsbrottslighet. Om han åtalas och fälls för de påstådda gärningarna, får dessa sammantaget anses vara avsevärt allvarligare än den brottslighet som var aktuell i 2015 års rättsfall (jfr p. 17). Dessutom är risken för att han på fri fot försvårar utredningen påtaglig. Det får därför för närvarande anses föreligga synnerliga skäl för häktning.

23. DEMs överklagande ska därför avslås.

Maria Ulfsdotter Klang

Föredraget 2017-10-04

Lämnat för expediering 2017-10-05

Gudmund Toijer